

БЕЛАРУСКАЯ НАРОДНАЯ РЭСПУБЛІКА

УА «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт інфарматыкі і радыёэлектронікі»
г. Мінск, Беларусь

Чартарыцкі І.Г.

Літвіноўская Ю.І. – к.э.н, дацэнт

З прычыны распаду Германскай, Расійскай, Аўстра-Вянгерскай і Асманскай імперый велізарная колькасць краін, якія ўваходзілі ў іх склад, пачалі прэтэндаваць на незалежнасць. У тым ліку і Беларусь. Першай спробай стварэння незалежнай беларускай дзяржавы было абвешчана 25 сакавіка 1918 года Беларускай Народнай Рэспублікай.

Пасля распаду Расійскай Імперыі паўстала пытанне аб беларускай дзяржаўнасці. Летам 1917 года па ініцыятыве БСГ быў праведзены II з'езд беларускіх нацыянальных арганізацый і было прынята рашэнне дабівацца аўтаноміі Беларусі ў складзе дэмакратычнай рэспубліканскай Расіі. На з'ездзе была сфарміравана Цэнтральная Рада (Цэнтральная Рада), якая пасля кастрычніка 1917 г. была пераўтворана ў Вялікую беларускую раду (ВБР).

У выніку Кастрычніцкай рэвалюцыі 25 кастрычніка (7 лістапада) 1917 года ўладу ў Петраградзе захапілі бальшавікі. У самым хуткім часе яны дабіліся захопу ўлады і ў Беларусі. Ужо ў лістападзе 1917 года ў Мінску (Менску) адбыліся з'езды Саветаў рабочых і салдацкіх дэпутатаў Заходняй вобласці, III з'езд сялянскіх дэпутатаў Мінскай і Віленскай губерняў і II з'езд армій Заходняга фронту, імі быў створаны Выканаўчы камітэт Саветаў рабочых, салдацкіх і сялянскіх дэпутатаў Заходняй вобласці і фронту (Аблвыканкамзах) і Савет народных камісараў (СНК) Заходняй вобласці.

ВБР не прызнавала ўлады Аблвыканкамзаха, які лічыла выключна франтавым ворганам. Таксама існавала меркаванне, што Аблвыканкамзах не падзяляе іх ідэю аб беларускай незалежнасці. 7(20) снежня 1917 года, пачаўся Першы Усебеларускі з'езд, у якім бальшавікі ўдзельнічаць адмовіліся. Рашэннем СНК Заходняй вобласці з'езд быў разарваны.

9 лютага 1918 года на Брэсцкіх мірных перамовах Цэнтральная дзяржава запатрабавалі ад Савецкай Расіі неадкладнага падпісання мірнага дамовы. Атрымаўшы адмову, войскі Нямеччыны і Аўстра-Венгрыі 18 лютага пачалі наступленне. Увечары таго ж дня яны ўжо былі ў Маладзечне. У ноч з 18 на 19 лютага бальшавікі прынялі рашэнне не аказваць супраціву надыходзячым і эвакуіравацца ў Смаленск. 19 лютага арыштаваныя сябры ЦБВР, скарыстаўшыся агульным хаосам, уцяклі з турмы, пасля чаго прынялі рашэнне ўзяць у свае рукі кантроль над Мінскам. Тым часам Выканаўчы камітэт Рады Усебеларускага з'езда пачаў крокі, закліканыя ператварыць яго ва ўрад, які прадстаўляе ўсе беларускія землі. 19 лютага быў выдадзены загад № 1, якім было дэкларавана, што Выканкам Рады «ўзяў уладу ў свае рукі». 21 лютага Выканкам Рады Усебеларускага з'езда выдаў 1-ую Статутную граматы да народаў Беларусі, у якой аб'явіў сябе часовай уладай у Беларусі. На наступны ж дзень Мінск быў цалкам пад кантролем немцаў. 9 сакавіка 1918 года была выдадзена 2-я Статутная грамата, у якой абвешчана базавы прынцып, паводле якога кіраўніцтва БНР вызначала тэрыторыю, на якую мусіў распаўсюджвацца суверэнітэт БНР. У 3-й Статутнай грамаце БНР ад 24 сакавіка 1918 года яе аўтары ўдакладнілі тэрытарыяльны склад БНР, захаваўшы пры гэтым асноўны прынцып яго фармавання, усталяваны 2-й Статутнай граматай.

25 сакавіка 1918 года ў Мінску Рада Беларускай Народнай Рэспублікі прыняла 3-ю Статутную граматы, у якой абвешчалася незалежнасць Беларускай Народнай Рэспублікі.

Дзяржаўныя структуры БНР былі сфарміраваны толькі часткова, а тэрыторыя знаходзілася пад кантролем германскай ваеннай адміністрацыі, якая не прызнала незалежнасць БНР. Урад БНР змог дамагчыся ад немцаў толькі абмежаваных паўнамоцтваў у культурнай сферы.

Аднак нягледзячы на адносныя поспехі БНР нельга назваць паўнаважнай дзяржавай. У БНР існаваў інстытут грамадзянства, дзяржаўны друк і сімволіка, сістэма адукацыі, выдаваліся паштовыя маркі. Былі дэклараваны межы тэрыторыі, на якія меркавалася распаўсюдзіць суверэнітэт БНР, рабіліся спробы стварэння ўзброеных сіл. У той жа час у БНР адсутнічалі асноўныя прыкметы дзяржавы: яна не валодала ні суверэнітэтам над тэрыторыяй (акупаванай немцамі), ні канстытуцыяй, ні апаратам прымусу, ні манаполіяй на збор падаткаў і ўжыванне гвалту. Адсутнічалі мясцовыя органы ўлады і судовая сістэма. І ў той самы час немалая частка насельніцтва Беларусі адмоўна ставілася да БНР.

Нягледзячы на гэта, не варта думаць, што існаванне БНР ні на што не паўплывала. Ёсць меркаванне, што з-за існавання БНР савецкі ўрад пачаў разглядаць пытанне аб беларускай дзяржаўнасці, у выніку чаго пазней была ўтворана дзяржава ЛітБел, затым ССРБ і БССР.

Падводзячы вынік, БНР адыграла важную ролю ў станаўленні беларускай дзяржаўнасці.

Спіс выкарыстаных крыніц:

1. Беларуская Народная Рэспубліка — крок да незалежнасці. Да 100-годдзю абвяшчэння. Гістарычны нарыс. — Мн., 2018.
2. Архівы Беларускай Народнай Рэспублікі: у 2-х кн. / Уклад. С. Шупа. — Вільня; Нью-Ёрк; Менск; Прага, 1998. — У 2 т.